

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

СОВГАР ОКСАНА МИХАЙЛІВНА

УДК 371.4(477)(092)«1842/1932»

**ПЕДАГОГІЧНА І КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЮЛІАНА РОМАНЧУКА В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (1842–1932 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Рівненському державному гуманітарному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
МАЛАФІЙК Іван Васильович,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри педагогіки,
освітнього менеджменту та соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
КАРПЕНКО Ореста Євгенівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
ПРОКОПІВ Любов Миколаївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
доцент кафедри педагогіки імені Б. Ступарика.

Захист дисертації відбудеться 18 червня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 17 травня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. В умовах соціально-економічного і культурного розвитку України спостерігається значна увага до історико-педагогічних проблем, серед яких є і шкільництво Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть, адже саме в цей час там активно формувалися засади національної освітньої системи та політики. Традиції українського національно-культурного руху, зокрема боротьби національно свідомої еліти за утвердження української початкової, середньої та вищої школи, становлять постійний інтерес для педагогів та істориків. Ю. Романчук був одним із тих, хто своєю педагогічною працею, культурно-просвітницькою діяльністю, наполегливою боротьбою за українську школу в парламенті Австро-Угорської імперії у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століть заклав фундамент становлення та розвитку українського шкільництва в умовах польсько-українського протистояння у Східній Галичині.

Особистість Ю. Романчука привертала увагу багатьох українських науковців. Зокрема, О. Пилипишин досліджував парламентську та культурно-просвітницьку діяльність Ю. Романчука, предметом наукових розвідок В. Булачека була його громадсько-політична діяльність, у роботах О. Меленчук розкрито діяльність Ю. Романчука в галузі українського шевченкознавства. Деякі відомості про працю Ю. Романчука на освітянській та просвітницькій ниві представлено в публікаціях Я. Грицака, І. Дейчаківського, М. Ілина, І. Сохоцького, М. Стахіва, Б. Ступарика, Б. Тищика, І. Чорновола. Однак більшість робіт, у яких фрагментарно згадується постать відомого українського просвітника, присвячено його громадсько-політичній діяльності, перебігу «нової ери» та іншим суспільно-політичним проблемам. У розвідках О. Бальцера, Б. Вінярського, Г. Гроссмана, Е. Дубановича, В. Калінки, Б. Лозинського, Ю. Плекана, О. Сухого С. Шнюр-Петльовського та інших дослідників епізодично, у контексті суспільно-політичних і національно-культурних процесів Австрійської (згодом Австро-Угорської) імперії схарактеризовано діяльність Ю. Романчука в Галицькому сеймі, видання українських підручників, заходи очолюваної ним «Просвіти» щодо підвищення рівня грамотності українського населення Східної Галичини.

Потужним імпульсом до переосмислення традиційних уявлень про педагогічну та культурно-просвітницьку діяльність Ю. Романчука стало відновлення української державності у 1991 р., що відкрило шлях для неупередженого вивчення комплексу проблем, дотичних до предмета дослідження. У сучасній педагогічній науці помітний недостатній рівень усвідомлення внеску інтелігенції, зокрема Ю. Романчука, у процес утвердження національної свідомості серед широких верств населення, підвищення рівня педагогічної майстерності українських освітян, законодавчого закріплення прав української мови в освітній сфері у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століть, що зумовлює актуальність роботи. У цьому контексті важливо звернутися до практики забезпечення культурно-освітніх прав національних меншин Австро-Угорської імперії, педагогічної та просвітницької діяльності тогочасної національно свідомої української еліти, що допоможе виробити науково обґрунтовані та продуктивні пропозиції з підвищення рівня якості початкової, середньої та вищої освіти та вдосконалення вітчизняного законодавства, що стосується шкільництва.

Незважаючи на великі заслуги перед українською освітою взагалі і українською школою зокрема та безумовний інтерес педагогів і істориків до цієї непересічної постаті, педагогічна праця та культурно-просвітницька діяльність Ю. Романчука, спрямовані на захист, становлення та розвиток українського шкільництва, ще не стали об'єктом комплексного наукового дослідження.

Важливим підґрунтям для розв'язання окресленого завдання слугують науково-теоретичні напрацювання з проблем педагогічної персоналістики, історії розвитку національної освіти і педагогічної думки, методології історико-педагогічних досліджень українських науковців: Д. Герцюка, С. Гончаренка, Н. Гупана, М. Євтуха, Т. Завгородньої, О. Карпенко, Н. Лисенко, А. Марушкевич, З. Нагачевської, Л. Прокопів, І. Руснака, Б. Ступарика, О. Сухомлинської та ін.

Вони довели, що вивчення життя і праці педагога становлять значний потенціал для розвитку сучасної освіти й педагогіки, зумовлюючи значущість персоналістики – наряду історико-педагогічної науки, в основі якого представлена творча біографія освітянина у взаємозв'язках із конкретними суспільно-політичними умовами його життя та діяльності, зіставлена з розвитком педагогічної думки та є логічною складовою загальноісторичного процесу осмислення минулого.

Доказом цього є розвідки творчих спадщин О. Барвінського, С. Врецьони, М. Галушинського, І. Огієнка, О. Партицького, С. Русової, У. Самчука, С. Сірополка, С. Смаль-Стоцького, І. Франка та ін.

Отже, як засвідчив історіографічний огляд наукової літератури, сьогодні немає цілісного історико-педагогічного дослідження змісту та напрямів діяльності Ю. Романчука. Його актуальність зумовлена і тим, що поза увагою дослідників досі залишалися архівні матеріали, які знаходяться в Центральному державному історичному архіві України у м. Львів та є цінним джерелом для об'єктивного вивчення цієї проблеми.

Внесок Ю. Романчука полягає в розвитку української історико-педагогічної науки, дослідженні проблеми реформування освіти в Галичині, Австро-Угорщині у другій половині XIX – першій третині XX століть. Цінними є його глибока аналітика й оригінальні рефлексії змісту, характеру, особливостей державної політики у цій сфері; визначення тенденцій розвитку національного шкільництва і значення освіти для становлення українців; вивчення проблем становища українського учительства тощо.

Педагогічна та культурно-просвітницька діяльність Ю. Романчука, який належав до плеяди чільних діячів українського національного життя Галичини кінця XIX – початку XX століть, багатогранна та різноаспектна. Як представник народовецького табору, він став одним із засновників і керівників товариства «Просвіта» та інших культурно-освітніх організацій, був ідеологом і організатором національного руху галицького українства. Поєднуючи педагогічний, громадський, видавничий, публіцистичний та суспільно-політичний напрями діяльності, педагог-патріот виступав за розвиток шкільництва на засадах націоцентризму та гуманізму.

Суперечність між значущістю творчого доробку Ю. Романчука та недостатньою дослідженістю його внеску в розвиток шкільництва в історії української освіти другої половини XIX – першої третини XX століть визначила

вибір теми дисертації «**Педагогічна і культурно-просвітницька діяльність Юліана Романчука в Східній Галичині (1842 –1932 рр.)**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи Рівненського державного гуманітарного університету «Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця в умовах модернізації освітньої галузі України» (державний реєстраційний номер № 0107U000863). Тему дисертації затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 5 від 22 червня 2017 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 26 вересня 2017 р.).

Об'єкт дослідження – педагогічна та культурно-просвітницька діяльність громадських діячів Східної Галичини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть.

Предмет дослідження – діяльність та творчість Ю. Романчука у контексті суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть у Східній Галичині.

Мета дослідження – на основі ретроспективного аналізу розвитку українського шкільництва у Східній Галичині у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століть розкрити зміст та схарактеризувати педагогічну та культурно-просвітницьку діяльність Ю. Романчука.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати джерельну базу та історіографію проблеми.
2. З'ясувати передумови й основні чинники формування Ю. Романчука та виокремити етапи його діяльності.
3. Виявити та схарактеризувати педагогічну та культурно-просвітницьку спадщину педагога, просвітника та громадського діяча.
4. Окреслити перспективи реалізації педагогічних ідей Ю. Романчука в умовах сьогодення.

Методи дослідження. Для реалізації завдань використано такі методи: пошуково-бібліографічний (для аналізу, синтезу, систематизації та класифікації опублікованих та архівних джерел), історико-ретроспективний (для аналізу змісту та напрямів педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Ю. Романчука в історичній ретроспективі), порівняльний (для компаративного аналізу становища української та польської школи у Східній Галичині), формально-логічний (для формулювання таких понять і визначень, як педагогічна діяльність, регіоналізм, освіта, національне відродження, полонізація освітнього процесу, утраквізм), просопографічний (для створення всебічної характеристики видатного діяча), прогностичний (для визначення можливостей впровадження ідей Ю. Романчука в умовах сьогодення).

Джерельну базу складають наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених кінця ХІХ – початку ХХІ століть (монографії, рукописи дисертацій, автореферати). Фактологічний матеріал дисертації становлять неопубліковані архівні матеріали, серед яких документи Центрального державного архіву України (м. Львів) (ф. 206, 310, 348, 382, 407, 779), Державного архіву Львівської області

(ф. 305, 307), Державного архіву Івано-Франківської області (ф. 269, 270, 271, 272, 273), Державного архіву Тернопільської області (ф. 201, 294), відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника; опубліковані матеріали української та польської преси; спогади відомих громадсько-політичних діячів, науковців, педагогів. Окрему групу джерел становлять публікації періодичних видань, а саме «Письмо з просвіти» (1907 – 1914, 1921 – 1922), «Народня просвіта» (1923 – 1927), «Новий пролом» (1884 – 1887), «Учитель» (1890 – 1925), «Наша школа» (1908 – 1912), «Діло» (1884 – 1901), «Батьківщина» (1892).

Хронологічні межі дисертації обумовлені періодом життя і діяльності Ю. Романчука (друга половина XIX – перша третина XX століть). Нижньою межею є 1842 р. – рік народження Ю. Романчука, верхньою – 1932 р. – рік смерті видатного педагога та просвітника.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію Східної Галичини (сучасні Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська області), що в зазначений період входила до складу Австрійської імперії, Австро-Угорщини, Західноукраїнської Народної республіки та Польщі.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній історико-педагогічній науці *системно досліджено* творчу спадщину та багатогранну педагогічну, просвітницьку, видавничу та громадську діяльність Ю. Романчука в контексті соціально-культурного розвитку Східної Галичини другої половини XIX – першої третини XX століть;

– *виокремлено* етапи його життєвого шляху: *перший* – формування особистості Ю. Романчука та становлення як педагога (1842 – 1968), *другий* – різноаспектна культурно-просвітницька діяльність (1968 – 1932);

– *показано* передумови й основні чинники формування та становлення освітянина,

– *визначено* основні напрями діяльності педагога, просвітника та громадського діяча (викладацька, публіцистична, укладання підручників, книговидавнича справа, діяльність у культурно-освітніх товариствах, галицькому та австрійському парламентах);

– *окреслено* перспективи реалізації педагогічних ідей Ю. Романчука в умовах сьогодення.

Подальшого розвитку набуло висвітлення тенденцій розвитку українського шкільництва у Східній Галичині другої половини XIX – першої третини XX століть.

До наукового обігу *введено* маловідомі документи, історичні факти та відомості, що базуються на архівних матеріалах (ЦДІАЛ України (м. Львів), фонди 206, 310, 348, 382, 407, 779; ДАЛО (м. Львів), фонди 178, 307; ДАТО (м. Тернопіль), фонди 201, 294; ДАІФО (м. Івано-Франківськ) фонди 269, 270, 271), *розширено* джерельну базу дослідження через використання матеріалів органів державної влади, політичних партій та організацій, періодичної преси, спогадів, здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії, що дозволило відтворити малодосліджені аспекти культурно-просвітницької та педагогічної діяльності Ю. Романчука в контексті суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів.

Практичне значення. Виявлені матеріали, що є основою для сформульованих висновків, рекомендацій, сприяють усвідомленню та освоєнню змісту педагогічної та науково-просвітницької діяльності Ю. Романчука, можуть бути застосовані при підготовці узагальнювальних історико-педагогічних праць з історії української педагогічної думки, підручників і науково-методичних посібників з історії педагогіки, спецкурсів із дисциплін педагогічного циклу, спецсемінірів для закладів вищої педагогічної освіти; складанні бібліографічних покажчиків, організації самостійної науково-дослідницької роботи студентів, а також у викладацькій практиці. Матеріали дослідження можуть бути використані в роботі наукових гуртків і факультативів закладів вищої освіти.

Практичне значення роботи визначається також можливістю її використання в науково-дослідницькій галузі (для подальшого вивчення теоретичних засад функціонування української школи в період педагогічної та просвітницької діяльності Ю. Романчука).

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12-06 від 29.01.2019 р.), Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України (довідка № 141/430 від 22.11.2018 р.), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт № 2289 від 30.05.2018 р.), Національного університету водного господарства та природокористування (довідка № 011/21 від 13.12.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати дослідження, представлені в дисертації, отримано самостійно. У статті, опублікованій у співавторстві [6], особистим внеском здобувача є аналіз творчого доробку Ю. Романчука в розвитку шкільництва на теренах Східної Галичини у другій половині XIX – першій третині XX століть. У науковій праці, опублікованій у співавторстві [7], особистим внеском здобувача є дослідження педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Ю. Романчука в контексті суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів другої половини XIX – першої третини XX століть у Східній Галичині.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження стали предметом обговорень під час виступів на наукових конференціях і читаннях: міжнародних: «Глухівські наукові читання» (Глухів, 2013), «Гуманітарна парадигма як стратегія інноваційного розвитку освіти» (Рівне, 2017); всеукраїнській: «Історично-педагогічні досягнення в Україні: сучасний стан та тенденції» (Хмельницький, 2013); звітних наукових конференціях ДВНЗ «Рівненський державний гуманітарний університет» (2011 – 2017). Результати дисертації обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету, науково-практичних семінарах Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображені в десяти наукових працях, з них 6 статей – у фахових вітчизняних виданнях, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 3 публікації – у збірниках науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (285 найменувань, з них 40 – архівні джерела) та 7 додатків. Загальний обсяг дисертації – 220 сторінок, основний текст складає 169 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь її розробленості, аргументовано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; визначено хронологічні та географічні межі; розкрито наукову новизну та практичну значущість; відображено апробацію та впровадження результатів наукового пошуку в практику роботи закладів освіти; подано відомості про публікації автора та структуру й обсяг роботи.

У першому розділі **«Педагогічна і культурно-просвітницька діяльність Юліана Романчука як історико-педагогічна проблема»** проаналізовано джерельну базу, уточнено категоріально-поняттєвий апарат дослідження, виявлено передумови й основні чинники, що впливали на становлення Ю. Романчука як особистості, педагога, просвітника та громадського діяча, виокремлено етапи його життєвого та творчого шляху, схарактеризовано становище та розвиток шкільництва на теренах Східної Галичини у другій половині XIX – першій третині XX століть.

Джерельну базу роботи, яка досить різноманітна за змістово-жанровими характеристиками, складають неопубліковані матеріали українських політичних, громадських і національно-культурних організацій Галичини, праці Ю. Романчука та його сучасників, матеріали тогочасної галицької періодики, архівні матеріали, які дотично або ж опосередковано стосуються досліджуваної теми. Джерельна база роботи в поєднанні з науковими працями дає змогу всебічно охарактеризувати різноаспектну діяльність Ю. Романчука, спрямовану на розвиток шкільництва Східної Галичини в окреслений період.

Історіографія проблеми педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Ю. Романчука у другій половині XIX – першій третині XX століть має свої особливості порівняно з іншими досліджуваними темами. Проведений історіографічний огляд засвідчує, що окремі аспекти теми лише епізодично відображені в наукових і науково-популярних розвідках. Основними першоджерелами дослідження стали неопубліковані архівні та опубліковані документи і матеріали, які можна розділити на чотири групи: 1) документи Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Державного архіву Львівської області, Державного архіву Івано-Франківської області, Державного архіву Тернопільської області, відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника; 2) опубліковані документи і матеріали; 3) матеріали української та польської преси; 4) спогади відомих громадсько-політичних діячів, науковців, педагогів. З-поміж архівних документів, використаних у дисертаційній роботі, особливе місце займає ф. 382 («Романчук Юліан, політичний і громадський діяч, педагог, письменник, журналіст. 1842–1923 рр.») ЦДАЛ України. Серед матеріалів фонду переважає епістолярна

спадщина, проте наявні й інші документи, зокрема матеріали особистого походження (чорнові записки політика, в яких висвітлена діяльність «Просвіти» та суспільно-політичні процеси).

На основі аналізу праць, присвячених життєвому та творчому шляху Ю. Романчука, а також політичних та культурно-освітніх процесів досліджуваного періоду виокремлено основні віхи життєвого шляху педагога та просвітника:

I етап – формування особистості Ю. Романчука та становлення як педагога та просвітника (1842 – 1968), пов'язаний з його навчанням та початком викладацької практики.

II етап – різноаспектна культурно-просвітницька діяльність (1968 – 1932), що крім педагогічної діяльності, характеризується заснуванням та активною роботою у культурно-освітніх організаціях («Просвіти», Українському педагогічному Товаристві, «Учительській громаді», «Взаємній допомозі українського вчительства», «Крайовому шкільному союзу», «Загальній українській культурній раді»), укладанням підручників, видавничою та публіцистичною справою, суспільно-політичною працею.

На світогляд Ю. Романчука та його становлення як педагога значний вплив мали сімейне виховання, приклад батька, який був учителем народної школи, навчання у станіславській гімназії, цісарсько-королівській академічній гімназії м. Львова та Львівському університеті, а також знайомство з творами українських та зарубіжних письменників і філософів того часу, поезіями Т. Шевченка, які він знав напам'ять. Незважаючи на можливість продовження студій у Львівському університеті з перспективою здобуття звання професора, Ю. Романчук обрав фах педагога в німецькій гімназії Львова, що доводить його намір здійснювати саме викладацьку діяльність та виховання молоді.

Головні світоглядні позиції Ю. Романчука формувалися в умовах складного становища Східної Галичини періоду австро-угорського й польського панування, зумовленого відсталістю економічного розвитку, обмеженням прав українського населення, тиском влади на українську культуру та освіту, поступовим нищенням і ополяченням українського шкільництва.

Водночас діяльність Ю. Романчука припала на період утвердження національної свідомості серед широких верств населення та формування нових засад освітньої системи та політики й боротьби еліти за розвиток української початкової, середньої та вищої школи.

Перейшовши до Академічної гімназії – єдиної на той час україномовної середньої школи та працюючи на педагогічній ниві, він виявив себе майстерним педагогом, знавцем класичних мов, чудовим вихователем своїх учнів, про що свідчать спогади колег і випускників гімназії. Освітня діяльність Ю. Романчука була всіляко спрямована на відродження, удосконалення та поширення освіти, виховання школярів у національному дусі, підтримування навчання рідною мовою. Працюючи в гімназії, Ю. Романчук розпочав діяльність для українізації навчального процесу.

Наприкінці XIX століття система освіти в Галичині формально визначалась австро-угорським законодавством, яке декларувало рівні права та демократичні принципи для представників усіх етнічних груп, що проживали на території імперії.

На практиці ж у краї здійснювалось авторитарне керівництво системою шкільництва з боку Крайової шкільної ради, до складу якої входили переважно поляки, тому ці закони не застосовувалися. Для початкової освіти досліджуваного періоду були характерні велика кількість типів шкіл, низький рівень підготовки учнів, практично неможливість доступу до наступної ланки освіти. Середня та вища освіта була на той час елітарною, її можна було здобути лише у польських навчальних закладах. Вступити до університету можна було тільки після закінчення класичної гімназії, тоді як закінчення реальної гімназії відкривало доступ виключно до технічного чи сільськогосподарського вищого навчального закладу.

У другому розділі **«Участь Юліана Романчука в розвитку культурно-освітнього життя Східної Галичини»** розкрито та проаналізовано зміст і форми освітньої та культурно-просвітницької діяльності Ю. Романчука, а також окреслено перспективи реалізації його педагогічних ідей в умовах сьогодення.

Надзвичайно важливим для української громадськості краю напрямом педагогічної праці Ю. Романчука була підготовка навчальних підручників рідною мовою. Педагог видав «Руську читанку для четвертої кляси народних шкіл», дві частини «Читанки для низших кляс середніх шкіл». Уже саме видання підручників українською мовою, а надалі введення до них фонетичного правопису – велика заслуга Ю. Романчука, адже це підручники, у яких поєднані хрестоматія та теорія літератури, оскільки, на думку укладача, літературу необхідно розглядати як органічне поєднання усної народної творчості й авторських творів. У підручниках, укладених Ю. Романчуком, літературний процес постає цілісно і слугує вагомим фактором формування культурної самодостатності українців. Ґрунтовна підготовка допомогла педагогу визначити методика викладання навчального предмета і місця, яке повинна займати література в системі гімназійної освіти. Ю. Романчук брав до уваги психологію сприймання дітьми літератури, розглядав власне літературу потужним виховним засобом. Важливим для укладача було дотримання принципів системності та послідовності при створенні підручників, враховуючи знання з літератури, здобуті учнями за час навчання в народній школі, закономірності фізичного і психічного розвитку гімназистів. Він також зосереджував увагу на суспільній спрямованості літератури, її ролі у вихованні особистості.

У 1904 р. Ю. Романчук розпочав видання серії «Руська Письменність», де в кожному томі подавав коротку передмову, стислий виклад біографії письменника, його портрет, основні твори. У період до 1908 р. видано твори І. Котляревського, Я. Головацького, Є. Гребінки, П. Гулака-Артемовського, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Костомарова, А. Метлинського, А. Могильницького, М. Устияновича, М. Шашкевича, Т. Шевченка. Упродовж 1908-1926 рр. видано твори М. Вовчка, С. Воробкевича, Л. Глібова, К. Климовича, О. Кониського, П. Куліша, С. Руданського, О. Стороженка, Ю. Федьковича, М. Шашкевича.

Поступ українців у розвитку національної освіти в кінці XIX століття став можливим передусім завдяки тому, що на арену суспільно-політичного життя краю вийшла світська інтелігенція, яка по-новому оцінила значення просвіти для народу. Численні культурно-громадські діячі розгорнули активну просвітницьку роботу серед населення у всіх галицьких містах і селах, викликавши пробудження його національної свідомості. Усупереч перешкодам, які створювала польська влада на

шляху розвитку українського шкільництва, прогресивна громадськість краю здійснювала організаційні заходи, що виявилися в заснуванні українських суспільно-політичних та культурно-освітніх організацій. Громадські організації відкривали українські приватні учительські семінарії та семінарійні курси, піклувалися про підвищення кваліфікації та самоосвіту вчителів, поширення кращого педагогічного досвіду.

Ю. Романчук здійснював активну діяльність у низці національно-культурних і педагогічних організацій, а саме: у «Просвіті» (він був одним із засновників та головою Товариства з 1896 по 1906 рр.), «Українському педагогічному товаристві», «Учительській громаді», «Взаємній допомозі українського вчителства», «Крайовому шкільному союзу», «Загальній українській культурній раді». Серед пріоритетних напрямів діяльності в товариствах були: відстоювання демократичних прав українського народу у сфері освіти; створення умов для функціонування української мови; забезпечення національного компонента змісту освіти в галицьких школах, сприяння реальному вдосконаленню методичного забезпечення навчально-виховного процесу; організація громадської матеріальної підтримки й піклування про дітей і молодь.

Реалізація кожного з напрямів забезпечувалася комплексом заходів: відкриттям самостійних українських початкових і середніх шкіл; організацією паралельних українських класів у німецьких/польських школах, де навчалися українці, курсів підготовки українських дітей до вступу в гімназії; запровадженням навчання українською мовою у школах краю; введенням української мови як обов'язкового навчального предмета у середніх навчальних закладах; ліквідацією утраквізму в гімназіях; упорядкуванням українського правопису; введенням фонетичного правопису в початкових і середніх школах; розробкою нових навчальних програм; підготовкою й виданням україномовних підручників і художньої літератури для початкової і середньої школи; підтримкою шкільних бібліотек; організацією позакласної і позашкільної роботи; підготовкою кваліфікованих педагогічних кадрів для українських шкіл; соціально-правовим захистом учительства.

Найвагоміших результатів Ю. Романчук здобув у боротьбі за здобуття права навчатися рідною мовою та збільшення кількості україномовних середніх навчальних закладів у Східній Галичині, а також у виданні навчальної та художньої літератури.

Ю. Романчук впливав на розвиток освіти, оскільки був обраним депутатом до Галицького крайового сейму у 1883 р. Його перші дії в цьому сеймі спрямовувалися на українізацію освітнього процесу в регіоні. Він намагався таким чином реформувати системи початкової та середньої освіти, зробити школу максимально доступною для українських дітей та захистити їх від колонізаційних впливів Крайової шкільної ради. Ю. Романчук прагнув запровадити в початкових школах Галичини паралельні класи у місцевостях, де чисельність національної меншини складала понад 25%, а також відкрити низку нових українських гімназій у найбільших містечках Східної Галичини. Діяльність Ю. Романчука в австрійському парламенті була спрямована на реалізацію першочергових потреб українців, серед яких: утворення руської секції Крайової шкільної ради; заснування українського університету у Львові. Ці намагання в різні історичні проміжки доповнювалися

іншими не менш важливими вимогами, серед яких – забезпечення рівноправності у шкільництві між українським і польським народом у Східній Галичині.

Здійснений аналіз педагогічної та культурно-просвітницької діяльності Ю. Романчука дає змогу визначити перспективи реалізації його педагогічних ідей в умовах сьогодення: підвищення ролі національного й громадянського виховання в педагогічному процесі; організація навчально-виховного процесу з урахуванням національно-освітніх традицій та ідеалів, наповнення його здобутками української культури; укладення підручників, які б розвивали патріотичні почуття, духовність, пізнавальні інтереси, логіку, кругозір, пам'ять та увагу учнів; посилення взаємодії між школою, громадськими інституціями та сім'єю.

ВИСНОВКИ

На підставі комплексного дослідження опрацьованих джерел та аналізу наукової літератури здійснено цілісне дослідження діяльності Ю. Романчука, спрямованої на становлення та розвиток українського шкільництва в контексті суспільно-політичних та культурно-освітніх процесів другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть у Східній Галичині, що дало змогу зробити такі висновки:

1. У процесі історіографічного аналізу виявлено, що окремі аспекти теми лише епізодично відображені в наукових і науково-популярних розвідках. Підґрунтя для вивчення проблеми заклали українські, польські дослідники, які на зламі ХІХ – ХХ століть опублікували низку видань тематично-спеціалізованого й регіонального характеру. Дослідження радянського періоду були конформістськими та ідеологічно заангажованими. Тільки після відновлення державної незалежності України у 1991 р. науковцям вдалося досягти принципово нового рівня осмислення проблеми, передусім завдяки залученню до наукового обігу невідомих раніше матеріалів і написанню наукових праць на нових методологічних засадах.

Джерельну базу дослідження складають праці Ю. Романчука, спогади його сучасників, неопубліковані матеріали українських громадських національно-культурних і політичних організацій Галичини, матеріали тогочасної галицької періодики.

2. На основі ретроспективного аналізу джерельної бази з'ясовані основні чинники, які вплинули на формування Ю. Романчука, а також його становлення як педагога та просвітника, а саме: сімейне виховання в патріотичному дусі, приклад батька, навчання в початкових народних школах у Дулібах і Стрию, Станиславівській та Львівській академічній гімназії, Львівському університеті; знайомство з кращими зразками української та світової поезії, а також видатними українськими національно-культурними та громадсько-політичними діячами, які трансформували уявлення Ю. Романчука про значення освіти та рідної мови для пробудження національної свідомості народу. Вагоме значення також мали суспільно-політичні та культурно-освітні процеси досліджуваного періоду, оскільки початок просвітницької праці Ю. Романчука припали на 1860-ті роки – період національно-культурного піднесення українського населення Східної Галичини.

Аналіз життєвого та творчого шляху Ю. Романчука дав можливість встановити етапи його життєвого та творчого шляху: *перший* – формування особистості

Ю. Романчука як педагога та просвітника (1842 – 1968), *другий* – різноаспектна культурно-просвітницька діяльність (1968 – 1932).

3. У результаті аналізу педагогічної праці освітянина розкрито його загальнопедагогічні ідеї щодо організації навчально-виховного процесу, який повинен базуватися на національних і гуманістичних началах, вихованні школярів у національному дусі, побудові системи виховання з урахуванням народних традицій народу.

З'ясовано, що, на думку Ю. Романчука, рідна мова, фольклор і література, етнографія та дитяча література мають вагоме значення у вихованні дітей. Формування свідомості українця, патріотизму, високих моральних цінностей та духовності він вважав основною метою освіти.

Вивчення джерел засвідчує, що Ю. Романчук боровся за створення національної системи шкільної освіти, реорганізацію шкільних закладів початкової та середньої ланок, створення спеціальних закладів для підготовки вчителів, забезпечення наступності між різними типами навчальних закладів тощо. Він був переконаний: щоб досягти цього, необхідно було провести реформи у сфері народної освіти.

Важливим внеском Ю. Романчука у розвиток початкової та середньої української школи була робота в Комісії зі складання шкільних підручників і видання власних підручників, а саме: «Руської читанки для четвертої класи народних шкіл» та двох частин «Читанки для низших середніх шкіл». У цих книжках увагу було зосереджено на суспільній спрямованості літератури, її ролі у вихованні особистості. Наголос робився на національній культурі, урахувалися природні здібності і нахили дітей. Автор не тільки поширював літературу, але й акцентував увагу школярів на національно-культурних і соціально-історичних ідеях, що визначали характер творчості письменників XIX століття. Важливим кроком було рішення використовувати фонетичний правопис, який ґрунтувався на народній мові замість «язичія», тобто етимологічного правопису. Таким чином, тексти подавалися простою мовою, близькою та зрозумілою для дітей, а виховний ідеал був зосереджений переважно в довколишньому українському світі. Педагог намагався формувати національно свідомі покоління школярів, базуючись на кращих патріотично налаштованих і високохудожніх творах української літератури.

У процесі дослідження охарактеризовано основні напрями діяльності Ю. Романчука в педагогічних і просвітницьких товариствах, спрямовані на захист української освіти. Реалізуючи народовецьку концепцію «органічної праці», яка передбачала максимальне використання легальної діяльності для поступового піднесення культурно-освітнього рівня народу, Ю. Романчук виступив засновником більшості національно-культурних інституцій краю, серед яких: «Просвіта», «Учительська громада», Українське педагогічне товариство, «Крайовий шкільний союз», Взаємна поміч українського вчительства, «Загальна Українська Культурна Рада». Основною метою товариств було піднесення рівня освіти населення і таким чином сприяння як культурно-історичному, так і соціально-економічному розвитку українського народу. Просвітянин через діяльність організацій домагався: створення можливостей для створення і розвитку українських освітніх закладів, забезпечення існування паралельних українських класів у польських школах, відкриття нових

українських шкіл з вчителями-українцями, надання стипендій на навчання освітян. Окрім шкільної програми, товариства організовували курси для неграмотних, створювали бібліотеки для молоді, читальні. Вважаючи друковане слово основним засобом формування національної свідомості, Ю. Романчук значні зусилля спрямовував на створення та поширення української книги, засновуючи численні бібліотеки і читальні, видаючи книжки, журнали, часописи, календарі українською мовою.

Встановлено, що впродовж 1883–1895 рр. Ю. Романчук був одним із найактивніших членів «Руського клубу» у Галицькому крайовому сеймі. Громадський діяч та його однодумці використовували Галицький сейм для захисту української школи від полонізації. Власне, уже його перші кроки в Галицькому крайовому сеймі були спрямовані на українізацію освітнього процесу в регіоні. З перших днів роботи в законодавчому органі краю він наполегливо відстоював право українського народу на здобуття освіти рідною мовою. Інтерпеляції Ю. Романчука стосовно відкриття українських гімназій, запровадження паралельних класів у вже існуючих середніх навчальних закладах наражалися на рішучий спротив польської більшості, яка гальмувала будь-які ініціативи голови «Руського клубу». У таких умовах навіть відкриття єдиної української гімназії у Перемишлі сприймалося українською громадськістю як велика перемога українських послів.

Як член Української національно-демократичної партії Ю. Романчук сприяв розбудові громадянського суспільства в краї. Очолювана ним партія не тільки розробляла конкретні реформи політичного характеру, але й задекларувала створення у всіх селах і містах народних шкіл з українською мовою викладання; українських гімназій, учительських семінарій у найбільших містах Галичини; заснування у Львові українського університету; утворення Крайової шкільної ради для української частини Галичини.

Будучи депутатом Галицького сейму (1883 – 1895), головою Руського клубу в сеймі (1889 – 1895), послом австрійського парламенту (1891 – 1897, 1901 – 1918), головою Української парламентської репрезентації (1901 – 1910, 1916 – 1917), віцепрезидентом австрійського парламенту (1910 – 1918), Ю. Романчук спрямовував свою парламентську діяльність на захист політичних, соціально-економічних і культурно-освітніх інтересів українства в Австро-Угорщині.

4. Визначено, що пріоритетними напрямками впровадження ідей педагогічного досвіду Ю. Романчука в сучасну освітню практику є актуалізація його спадщини в наукових пошуках учених та в діяльності освітян-практиків. Аналіз його педагогічної та просвітницької діяльності також дає можливість застосовувати його напрацювання в освіті при визначенні змісту, методів виховної роботи, які сприяли б формуванню в шкільній молоді загальнолюдських, національних та громадянських цінностей, реалізації принципів народності, природо- і культуровідповідності та зв'язку з життям. У сучасних закладах освіти зберігає актуальність ідея Ю. Романчука про те, що виховання має стати засобом розвитку духовної культури, зупинення соціальної деградації, стимулом до пробудження високих моральних якостей: совісті, патріотизму, людяності, почуття громадянської і власної гідності, творчої ініціативи тощо; засобом самоорганізації, особистісної відповідальності дітей та молоді; запорукою громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Практичний доробок Ю. Романчука є важливим у сфері шкільного підручникотворення при наповненні відповідним змістом сучасних шкільних підручників із цілепокладанням виховних пріоритетів на розвиток ціннісних орієнтирів учнів; особистісно зорієнтованому підході до школярів у процесі роботи з навчальними виданнями; збільшенні в шкільних підручниках обсягу навчального матеріалу краєзнавчої тематики.

Чітка й послідовна шкільна політика, розвиток видавничої справи, цілеспрямована освітньо-організаційна та суспільно-громадська діяльність Ю. Романчука мають вагомий вплив на створення національно-культурного середовища, домінантами в якому є українська мова та література, патріотизм, менталітет та національна самосвідомість, ціннісне ставлення особистості до українського народу та Батьківщини.

Таким чином, розв'язання поставлених завдань уможливило досягнення мети дисертації. Однак здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів освітньої та культурно-просвітницької діяльності Ю. Романчука. Подальшого вивчення потребують такі історико-педагогічні проблеми, як виховні ідеї педагога, компаративний аналіз педагогічних ідей просвітника та інших видатних педагогів досліджуваного періоду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Совгар О. М. Вклад українських педагогів кінця ХІХ – початку ХХ ст. в розвиток сучасної науки про виховання людини (на прикладі діяльності Юліана Романчука). *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне: РДГУ, 2014. Випуск 9. С. 146-148.

2. Совгар О. М. Вплив просвітницької діяльності Юліана Романчука на розвиток шкільництва на західноукраїнських землях у другій половині ХІХ – першій третині ХХ ст. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне: РДГУ, 2012. Випуск 5. С. 3-7.

3. Совгар О. М. Основні напрями педагогічно-просвітницької діяльності Юліана Романчука. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне: РДГУ, 2012. Випуск 3. С. 44-47.

4. Совгар О. М. Постать Ю. Романчука в історико-педагогічних працях. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне: РДГУ, 2014. Випуск 8. С. 165-168.

5. Совгар О. М. Становище національної школи на теренах Східної Галичини у другій половині ХІХ на початку ХХ століть. *Народна освіта*: електрон. наук. фахове вид. 2014. Вип. 2 (23). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2339 (дата звернення: 09.02.2019).

6. Совгар О. М., Кембел М. System of education in Galicia at the end of the ХІХth – beginning of the ХХth centuries. *Молодий вчений*. Херсон, 2016. Випуск 1. С. 70-74.

7. Sovhar O., Malafiik I. Schooling system in Galicia at the end of the 19th - beginning of the 20-th centuries. *History of Education and Children's Literature*. Rome, 2016. Ed. 1. P. 27-37.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

8. Совгар О. М. Захист українського шкільництва у діяльності культурно-освітніх товариств Галичини кінця ХІХ– початку ХХ століття. «Гуманітарна парадигма як стратегія інноваційного розвитку освіти»: матеріали міжнародної конференції (м. Рівне, 16-17 червня 2017 року). Рівне: РДГУ, 2017. С. 146-148.

9. Совгар О. М. Захист українського шкільництва у діяльності Юліана Романчука у Галицькому сеймі (80-ті роки ХІХ ст.). «Історично-педагогічні досягнення в Україні: сучасний стан та тенденції»: зб. праць всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 17 жовт. 2013 р.). Хмельницький: ХГПА, 2013. Вип. 2. С. 172-179.

10. Совгар О. М. Просвітницько-організаційна діяльність Юліана Романчука. *Глухівські наукові читання*: зб. тез доп. третьої міжнар. конф. молодих учених та студентів (м. Глухів, 15-17 лист. 2013 р.). Глухів, 2013. С. 88.

АНОТАЦІЯ

Совгар О. М. Педагогічна і культурно-просвітницька діяльність Юліана Романчука в Східній Галичині (1842–1932 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2019.

У дисертації системно досліджено творчу спадщину Ю. Романчука в контексті розвитку українського шкільництва в Східній Галичині у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століття. Проаналізовано історіографію проблеми та джерельну базу роботи, основу якої становлять документи з архівів і рукописних фондів бібліотек, матеріали періодичної преси, мемуари й праці педагога та просвітника.

Виявлено передумови та основні чинники формування та становлення педагога, просвітника та громадського діяча, виокремлено етапи життєвого та творчого шляху: *перший* – формування особистості Ю. Романчука та становлення як педагога (1842 – 1968), *другий* – різноаспектна культурно-просвітницька діяльність (1968 – 1932) та схарактеризовано педагогічну та культурно-просвітницьку спадщину Ю. Романчука, спрямовану на розвиток українського шкільництва в контексті суспільно-політичних і культурно-освітніх процесів Східної Галичини кінця ХІХ – першої третини ХХ століть. Окреслено перспективи реалізації педагогічних ідей Ю. Романчука в умовах сьогодення.

Ключові слова: Юліан Романчук, українське шкільництво, Східна Галичина, педагогічна діяльність, культурно-просвітницька діяльність, культурно-освітні товариства.

АННОТАЦИЯ

Совгар О. М. Педагогическая и культурно-просветительская деятельность Юлиана Романчука в Восточной Галичине (1842-1932 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2019.

В диссертации системно исследовано творческое наследие Ю. Романчука, в контексте развития украинского образования в Восточной Галичине во второй половине XIX – первой трети XX века. Проанализированы историография проблемы и база источников исследования, основу которой составляют документы из архивов и рукописных фондов библиотек, материалы периодической печати, мемуары и труды педагога и просветителя.

Выявлены предпосылки и основные факторы формирования и становления педагога, просветителя и общественного деятеля, выделены этапы его жизненного пути: первый – формирование личности Ю. Романчука и становление как педагога (1842 – 1968), второй – разноаспектная культурно-просветительская деятельность (1968 – 1932). Охарактеризовано педагогическое и культурно-просветительское наследие Ю. Романчука, направленное на становление и развитие украинского образования в Восточной Галичине конца XIX – первой трети XX века.

Определены перспективы использования педагогических идей Ю. Романчука в современной украинской школе.

Ключевые слова: Юлиан Романчук, украинская школа, Восточная Галичина, педагогическая деятельность, культурно-просветительская деятельность, культурно-просветительские общества.

ANNOTATION

Sovhar O. M. Pedagogical and cultural-educational activities of Yulian Romanchuk in Eastern Halicia (1842-1932). – The rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree of (PhD) in specialty 13.00.01 – «General pedagogy and history of pedagogy». Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2019.

The dissertation presents the results of historical pedagogical research of educational and pedagogical activity of Y Romanchuk in Eastern Halicia at the second half of the XIXth- the first third of the XXth centuries.

The urgency and necessity of the research is due to considerable attention being paid in Ukraine to the historical and pedagogical problems, including the schooling of Halicia in the second half of the XIXth and the first third of XXth centuries, as it was at that time that the foundations of the national education system and politics were actively developing there.

Y Romanchuk was one of those who, with his pedagogical work, educational activities, a persistent struggle for the Ukrainian school in the parliamentary sphere of the Austro-Hungarian Empire in the second half of the XIXth – the first third of the XXth centuries laid the foundation for the establishment and development of Ukrainian schooling in the conditions of the Polish-Ukrainian confrontation in Eastern Halicia. In the

second half of the XIXth century the nationally conscious Ukrainian elite sought to compensate for the disadvantages of the educational policy of the Austro-Hungarian Empire.

In contemporary pedagogical science, there is an insufficient level of rethinking the contribution of the national-conscious elite, in particular Y. Romanchuk, in the process of strengthening the national consciousness among the general population, raising the level of pedagogical skill of Ukrainian educators, and the legislative consolidation of the rights of the Ukrainian language in the educational sphere in the second half of the XIXth to the first third of the XXth centuries, which determines the relevance of the work.

The object of the dissertation research is activities of the public figures of the Eastern Halicia of the second half of the XIXth – the first third of the XXth centuries. Subject of the research is main directions of activity of Y Romanchuk in the context of Ukrainian schooling development in Eastern Halicia in the second half of the XIXth – the first third of the XXth centuries.

The purpose of the research was to carry out scientific analysis, systematize and generalize the activities of Y Romanchuk aimed at the development of Ukrainian schooling in the context of socio-political, cultural and educational processes of the given period in the Eastern Halicia.

The dissertation investigates the historiography of the problem and sources of the research; factors that influenced the formation of Y. Romanchuk's outlook, specifies the stages of his life path: the first one – formation of the personality of Y. Romanchuk as a teacher (1842 – 1968), the second one – his multi-dimensional cultural and educational activity (1968 – 1932). It considers main directions of his contribution to the content of primary and secondary education on the basis of his textbooks; the activities of educational and cultural societies, of which Y. Romanchuk was a member, aimed at the development of Ukrainian schooling. Y. Romanchuk's political activity directed towards increasing the number of Ukrainian educational institutions, improving the quality of their work, introducing Ukrainian language in schools was investigated. The prospects of using ideas and experience of Y. Romanchuk in modern Ukrainian schooling were revealed.

A considerable number of previously unknown archival materials was introduced into the scientific circle, the source base of the research was expanded through the use of materials from state authorities, political parties and organizations, periodicals, memoirs, and the achievements of domestic and foreign historiography, which allowed reproducing ill-studied aspects of educational, organizational and pedagogical activity of Y. Romanchuk in the context of socio-political, cultural and educational processes.

The development of Ukrainian schooling in Eastern Halicia of the second half of the XIXth and first third of the XXth centuries has become more evident.

Conducted analysis of pedagogical and cultural-educational activities of Y. Romanchuk enables determining the prospects of applying his experience and ideas in the present conditions: increasing the role of national and civic education in the pedagogical process; organization of educational process taking into account national-educational traditions and ideals, filling it with the achievements of Ukrainian culture; creating textbooks that would develop patriotic feelings, spirituality, cognitive interests, logic, horizons, memory and attention of students; enhancing interaction between school, community institutions and family.

The practical significance is that formulated conclusions, practical proposals enrich historical and pedagogical knowledge, promote understanding and development of the content of pedagogical, scientific and educational activities of Y Romanchuk, can be applied in the preparation of generalizing historical and pedagogical works on the history of Ukrainian pedagogical thought, textbooks, scientific and methodological manuals on the history of pedagogy, for the preparation of special courses on the disciplines of the pedagogical cycle, special seminars for higher educational institutions of pedagogical education; compilation of bibliographical indexes, independent research work of students of higher educational institutions as well as in teaching practice. Materials of research can also be used in the work of scientific clubs of higher educational institutions. Also, the practical significance of the work is determined by the possibility of its use in research (for further study of the theoretical foundations of the functioning of the Ukrainian school during the period of pedagogical and educational activity by Y. Romanchuk).

Keywords: Yulian Romanchuk, Ukrainian schooling, Eastern Halicia, pedagogical activity, cultural and educational activity, cultural and educational societies.

Підписано до друку 02.05.2019 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 05/19/2-7

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.